„Ah, ah, következményeit vigyázod
A tettnek, melyet perc hatalma súg."
Madách Imre: *Mózes*

Kara Anna

„Én, Mécs..."[1]
Önéletrajz – másodkézből

A Gödöllői Premontrei Perjelség Levéltárának munkatársaként, az elődök[2] kitartó kutatását folytatva, 2012 novemberében kezdtem el Mécs (Mártoncsik) László (1895–1978) jászóvári premontrei szerzetes-költő prózai[3] és lírai alkotásait egy gyűjteménybe, a *Mécs László-versadatbázis*ba (MLV)[4] összesíteni. Az MLV jelenleg összesen 2437 művet[5] tartalmaz, melyek folyóiratokban,[6] kötetekben,[7] audiovizuális eszközökön és internetes honlapokon jelentek meg, vagy csak kéz- és gépiratban,[8] illetve címükben maradtak fenn[9].

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárába (ÁBTL) is elsősorban ismeretlen Mécs-verskéziratok után mentem nyomozni. A költő politikai rendőrségen keletkeztetett, hivatalosan 461 (összesen 511) oldalas vizsgálati dossziéját átnézve kiderült: a kihallgatási tervek, jegyzőkönyvek, összefoglalások forrásértékű dokumentumok. Segítségükkel rekonstruálható a Mécs-életrajz eddig fehér foltjának számító, az önkéntes száműzetéstől (1944. november) az elítélésig (1953. december 18.) terjedő időszak. Az irodalom-, egyház- és politikatörténeti vetületen kívül – különös tekintettel a „Mózes" fedőnevű fogdaügynök eredeti, saját kézírásos jelentéseire – gazdag tárházát nyújtják az egyéni habitus, a mindennapi megélés narratíváinak is.

„ÉN, MÉCS, ISTEN SZAVÁNAK TROMBITÁJA"

„Most világtörténelmi korforduló előtt állunk, amilyen még nem volt, mióta ember jár a földön. Korszak zárul 50 éves életemben, korszak zárul a magyar nép életében, korszak zárul a világ összes népeinek életében."[10] Önbeteljesítő jóslattal felérő, egyben kísértetiesen pontos Mécs László helyzetfelismerése a Szálasi-kormány megalakulását követő harmadik napon keltezett levelében. *A pisztrángok példája* című, ellenállásra buzdító vers szerzője az árral együtt sodródást választotta: életét az ezt követő kilenc esztendőben a realitás szülte rejtőzködés határozta meg.

---

[1] Mécs László: *Vád- és védőbeszéd.*
[2] Zimándi Pius, Fényi Ottó és Kardos Talbot Béla.
[3] Eddig csak 28 írása ismert még, ezért szerepelnek itt.
[4] Elemei a következők: cím, első sor, keltezés helye, ideje, a kéz- vagy gépirat lelőhelye, megjegyzés (keletkezéstörténet, autográf kézirat stb.), megjelenés, idegen nyelvű változat, kritika.
[5] Ebből fordítás 343.
[6] 255 féle periodikában 1733 vers; a magyaron kívül német, holland, angol, olasz, francia, litván nyelven (1912–2013).
[7] 257 könyvben 943 vers; a magyaron kívül német, holland, angol, olasz, spanyol, francia, eszperantó, román, szlovák, lengyel nyelven (1923–2013).
[8] A kiadatlan alkotások száma 673.
[9] 148 db.
[10] Slovenský národný archív Pozsony PrJ. 210. d. 316–317. Mécs László levele Gerinczy Pál apáthoz, Jászó, 1944. október 18.

A II. világháború után Mécs tartózkodását illetően különböző híresztelések terjedtek el, még az is felvetődött, hogy elhagyta az országot.[11] 1948-ban Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter arra akarta rávenni Endrédy Vendel zirci apátot: *„Beszéljek Méccsel és mondjam meg neki, hogy bujkálását hagyja abba és lépjen ismét a közéletbe, mint költő. Ezzel kb. egy időben Sík Sándor költő a piarista szerzetesrend tartományfőnöke is közölte, hogy beszéljem rá Mécset, hogy írjon továbbra is verseket a nyilvánosság számára. Én úgy Ortutay, mint Sík Sándor üzenetét átadtam Mécsnek. Ő azonban lelki állapotára hivatkozva közölte, hogy nem akar a nyilvánosság előtt szerepelni. Ekkor én felvetettem neki, hogy legalább szökjön ki külföldre és írjon ott. Mécs közölte, hogy nincs szándékában külföldre szökni."*[12] Mécs „fészekhagyóságának" első lírai lenyomata a *Nemzeti Ujság és Uj Nemzedék* összevont lap 1944. december 10-ei számának hetedik oldalán megjelent *Bujdosó ének.* Keserű szívvel kürtölte benne világgá:

„BUJDOSÓVÁ LETTEM MAGAM IS HAZÁMBAN"

Odüsszeiájának kezdetén Mécs Lászlót rendfőnöke, Gerinczy Pál 1944. október végén *„egy utolsó telefonparanccsal"* Királyhelmecről Jászóra rendelte.[13] Mécs a frontoktól szabdalt országban viszonylag szabadabb mozgása érdekében november 7-én, *„személyazonosságának igazolására"* az ózdi főszolgabírótól, mint helyi (ózdi!) lakos, Mártoncsik József Emil névre[14] egy civil ruhás (!) fényképpel ellátott hatósági bizonyítványt[15] állíttatott ki. Ezután az alábbi helyeken és személyeknél szállt meg hosszabb-rövidebb időre: Borsodnádasd (1944. november; Ferjentsik János gyárigazgató), Győr (november; Harsányi Lajos kanonok, költő), Székesfehérvár (november), Bicske (december; plébánia), Ölbő-puszta (december), Pannonhalma (1944. december–1945. május; bencés főapátság),[16] Csorna (1945. április, június–1946. május; premontrei rendház), Bakonybél (1946. június–1948. szeptember; bencés monostor), Badacsonytomaj (1948. október–november; Géczy Lajos plébános), Bakonybél (1948. november–1949. november; bencés monostor),[17] Türje (1949. november–1950. március; Horváth Benedek plébános), Bakonybél (1950. április–június; bencés monostor), Szent György-hegy (Kisapáti, 1950. július–november; Ify Lajos nyugalmazott plébános), Budapest (1950. december–1951. február), Pannonhalma (1951. február–1953. augusztus 22.; bencés főapátság).

Ez idő alatt dokumentáltan 351 *„bunkerverset"*[18] írt.[19] Házigazdáinak, az őt felkereső kedves ismerőseinek – pénz szűkében – költeményei egy-egy másolatával „fizetett".

---

[11] Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) 3. 1. 9. V-111727. 199. 10-452. sz. Vizsgálati dosszié Mécs László és tsa [Horváth János] ügyében. (VD).
[12] VD 141. Jegyzőkönyv Endrédy Vendel kihallgatásáról. 1953. szeptember 29.
[13] Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattára (PIMK) V. 4725/18/4. Mécs László levele Kardos Talbot Bélának. Pannonhalma, 1967. március 31.
[14] Mártoncsik László 1942-ben vezetéknevét *Mécs*re magyarosította. Az ezt tanúsító belügyminiszteri engedély még nem került elő.
[15] VD 186. Fotokópia.
[16] VD 62–64.
[17] Itt a *„szokástól eltérőleg bencés reverendában jár."* VD 490.
[18] Kerkai Jenő meghatározása. VD 89.
[19] Ebből idáig 216 kiadatlan. MLV. Lásd még Bárczi 2005: a Függelékben: 6–155.

„Addig maradok, míg minden kötél el nem szakad".[20] 1938. január 17-én még ezt írta Mécs László tágas királyhelmeci otthonában. Vajon miért gondolta meg magát (1944 novemberére), s miért nem tért vissza később? Több oka is lehetett:

1. Az első, 1953. augusztus 23-ai ÁVH-s kihallgatását összefoglaló jelentés szerint: *„A háború végén, a szovjet csapatok közeledtére fasiszta versei miatt félt a felelősségrevonástól".*[21] December 7-ei ügyészségi meghallgatásán ezt határozottan cáfolta, mondván: *„1944 novemberében nem azért kértem Mártoncsik József néven személyazonossági igazolást, mert attól féltem, hogy irredenta verseim miatt felelősségre fognak vonni, hanem mert vissza akartam menni a háborús események lezajlása után Csehszlovákiába."*[22]

2. 1923-tól az 1930-as évekre fokozatosan a magyar nemzet és Magyarország arcává, szimbólumává vált.[23] Kora celebritásaként jelent meg a hatalom folyóirataiban, társadalmi-kulturális eseményein; utóbbiaknál mint „hivatalos előhang". Holdudvarában tisztelhette többek között Horthy Miklóst és Imrédy Bélát.

3. Szociálisan érzékeny lírájának kritikája nem kímélte sem a barna, sem a vörös diktatúrát.[24]

4. Műve indexre került. S bár az Ideiglenes Nemzeti Kormány 530/1945. M. E. sz. rendelete alapján 1945. április 28-án alakult ún. Fasiszta Sajtótermékek Jegyzékét Összeállító Bizottság II. Jegyzékére „csak" az *Egy finn leányka képe* című versét vették fel, emiatt viszont megsemmisítésre ítélték az ezt megjelentető *Forgószínpad* (Budapest, 1940) és a *Mécs László összes versei. 1920–1940* (Budapest, 1941)[25] című kötetét is.

5. 1948-ban Slachta Margit, a Szociális Testvérek Társaságának főnöknője Endrédy Vendel apátnak az *Üzenem haza* című vers Mécs László szignálta kéziratát adta át.[26] Mécs Lászlót a belügyi szervek a neki tulajdonított,[27] de valójában Wass Alberttől származó költemény miatt is figyeltették (bizonyíthatóan) 1949-től.[28]

6. Mécs Lászlóra, mint magyar szerzetesre, a háborút követően Csehszlovákiában is börtön, internálótábor és/vagy kiutasítás várt volna, mint jó néhány felvidéki papra. Közéjük

---

[20] Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára. Levelestár. Mécs László levele Kállay Dalmának. Így felelt Mécs László Gerinczy Pálnak, amikor az apát a költőt magyarországi áttelepedésre kérte.

[21] VD 46.

[22] Budapest Főváros Levéltára (BFL) XXV. 4. f. 0638 - 1953. 17. Vö. ezt még: *„1945 őszén magammal vittem Mártoncsik névre szóló illetőségi és állampolgársági bizonyítványomat, hogy azzal mehessek vissza szülőhazámba, a másodszor is megalakult Csehszlovákiába. Nem sikerült."* PIMK V. 4725/18/6. Mécs László levele Kardos Talbot Bélának. Gépelt másolat. Pannonhalma, 1967. október 22.

[23] A témáról bővebben lásd Bárczi 2004: 91–98., Bárczi 2005: 1–4., 115–127., 137–152. Mécs lírája, előadásmódja – így vagy úgy, de – mindenkire hatott: *„Tudom, hogy a költők, hogy röhögtek: Komlós Aladár és Szabó Lőrinc a Zeneakadémia nagytermében végigröhögték szavalásomat, finom emberi érzékkel, tapintattal zavarva a körülöttük ülő áhitatos közönséget."* PIMK V. 4725/53. Mécs László levele Vas Istvánnak. Gépelt másolat. Pannonhalma, 1969. augusztus 8.

[24] Többek között a következő versekben figyelhető meg ez: *Vörösbegy* (1939 ősz), *Egy finn leányka képe, Imádság a nagy Lunatikusért* (1942. január), *A vértanú püspök* (szövege kisebb-nagyobb eltérésekkel megegyezik *A legutolsó magyar úr* című verssel), *Magyar bíboros 1946-ban*, *A kalapácsos óriás* (Bakonybél, 1948. szeptember 8.).

[25] További három (1942–1944) kiadását nem tüntették fel!

[26] VD 139.

[27] Még fél évszázaddal később is Mécs neve alatt jelent meg például a *Nők Lapjá*ban (1989. augusztus 19. 12–13.) és az *Új Ember*ben (1991. június 16. 6., 1995. október 22. 9.).

[28] VD 490–491.

tartozott rendtársa, Bertram Brunó[29] és Petrik Béla[30] radi plébános. Utóbbi atya így emlékszik vissza *Raboskodásom, 1945* című írásában: *„Mécs László elmenekült, káplánja[31] kórházban feküdt, s így üres volt a helmeci parókia."*[32]

SZÍNPADRÓL KÍNPADRA

Mécs ügyében *„több éve folyik ügynöki bizalmas nyomozás, több hónapos megszakításokkal. [...] Több esetben tettünk őrizetbevételi javaslatot, azonban ismeretlen okokból őrizetbevételére nem kaptunk engedélyt."*[33]

1952-ben (?) az ÁVH „Polgár"[34] fedőnevű ügynökét *„operatív kombinációval"* a győri és Győr környéki ún. illegális klerikális csoportok felderítésére vetette be.[35] 1953 tavaszán Szabados Róbert plébános Mécs László 44 új versét mutatta meg Polgárnak, majd április 27-én a Győr-gyárvárosi plébánián kölcsönadta Mécs *Magyarok misekönyve*[36] című szamizdat kiadványának egyik példányát,[37] amelyből az ügynök *„a kompromittáló részt kigépelte."* Ezután *„a következő operatív intézkedéseket kívánjuk végrehajtani: »Polgár« fedőnevű ügynökünkön keresztül megszerezzük a »Magyarok misekönyve« c. verseskönyvet dokumentálás végett.*[38] *Határidő: 1953. június 5. »Polgár« fedőnevű ügynökön keresztül megállapítani a Győrben lévő ismeretlen vasutas személyét,*[39] *aki a Mécs-verseket gépeli. Határidő: június 15. »Polgár« fedőnevű ügynökön keresztül megszervezzük, hogy Szabados Róbert és Horváth Jordán Mécs Lászlót nevenapján látogassa meg ügynökünkkel együtt. A találkozás célja Horváth, Szabados és Mécs között lévő kapcsolat felderítése, esetleges terjesztő apparátusának megállapítása, Mécs pontos tartózkodási helyének megállapítása. Határidő: július 30."*[40] A látogatás Mécsnél *„azért szükséges, mert [...] ha most történne őrizetbevétele, akkor feltétlenül ügynökünkre gyanakodnának. Azonban ha névnapja alkalmából látogatja meg Mécs Lászlót,*[41] *akkor nyilván sokkal többen fogják őt meglátogatni és nehezebb lesz kianalizálára [sic!] részükről, hogy ki buktatta le Mécs László papköltőt."*[42]

---

[29] 18 hónap börtönbüntetésre és súlyos pénzbírságra ítélték. Gödöllői Premontrei Perjelség Levéltára (GPPL) Historia Domus Ord. Praem. Gödöllő. 1948. január 12.

[30] Őt 1945-ben két hónapig a királyhelmeci és a kassai, majd 1946. január 25–30. között szintén a királyhelmeci, november 4-étől december 5-éig a kassai börtönben tartották fogva. Lásd Hetényi Varga 1996: 248–249.

[31] Mikolaicsik Sándor.

[32] Hetényi Varga 1996: 248–249.

[33] VD 205. Földes György ÁVH-s főhadnagy összefoglaló jelentése. Dátum nélkül (valószínűleg 1953 májusán).

[34] „Polgár"-t, azaz Perepatits Antalt feltételezhetően 1948-ban szervezték be. 1958-ig a Győri Egyházmegye katolikus és világi személyeiről (ÁBTL 3. 1. 5. O-11538. Nevesítve: 40–43., 68–69., 75–76., 119., 146–149., 155–156., 159., 170–171., 182., 186–187., 199., 214–216., 249., 266.), illetve a magyar–osztrák határ menti helyzetről jelentett. 1957-ben (?) Debrecenbe került. Itteni, az *Alföld* című folyóirat, illetve a város értelmiségi köréhez kapcsolódó ügynöki tevékenységét Filep Tibor dolgozta fel. Lásd Filep 2006: 140–163.

[35] ÁBTL 3. 1. 5. O-13405/2. Közli Kahler 2007: 196.

[36] Megjelent: [Agape], [Washington], [1972]; Új Ember Kiadó, Budapest, 1991.

[37] A versciklus költeményeit Horváth János Jordán gépelte le, köttette be és terjesztette. Horváth atya Mécs László hatására választotta a (dominikánus) szerzetességet. Költészetének őszinte és elkötelezett rajongójaként másolta a költő új kéziratos verseit.

[38] Megszerezték.

[39] Őt Koloszál Jánosnak hívták. BFL XXV. 4. f. 0638 - 1953. 45.

[40] VD 208–209.

[41] Vö. ezt Horváth atya következő megjegyzésével: *„1953 júniusában voltam utoljára személyes találkozóra [sic!] a Szent Hegyen a költőnél. Akkor említette, hogy úgy érzi, szorul a hurok körülötte."* Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár 10a H7. (FK).

[42] VD 202.

Augusztus 10-én a Belügyminisztérium (BM) IV. Osztálya újra javasolta,[43] 21-én Balázsi Béla őrnagy elrendelte Mécs László előállítását, amelyet 22-én a BM VI. Főosztályáról – többek között Bujtor Eszter törzsőrmester közreműködésével – *„demokrácia ellenes propaganda terjesztése és szerkesztése"* vádjával végre is hajtottak Pannonhalmán.[44] Mécs László 23-ai vallomása[45] és írásos „felhatalmazása"[46] alapján három ÁVH-s tiszt megszerezte a Horváth János által a soproni Szent János-templomban eldugott[47] 200 Mécs-kéziratot,[48] a *Magyarok misekönyve* példányával együtt.[49]

A Pestvidéki Törvényszék és Fogda (PV, Házifogda) Gyorskocsi utcai épületrészének 203. cellájába[50] (magánzárkába) zárt Mécs László kihallgatása november 25-éig tartott. A vádirattervezetet kihallgató tisztje, Kiss Toldi Ferenc hadnagy, a BM IV. Vizsgálati Főosztályának fővizsgálója november 26-án készítette el.[51]

Mécs Lászlót első fokon a Budapesti Megyei Bíróság[52] (BMB) 1953. december 18-ai,[53] zárt ülésén, a B. III. 0633/1953-4. sz. alatt bűnösnek nyilvánította *„demokráciaellenes irányzat elterjesztése és megerősítése érdekében kifejtett cselekménnyel elkövetett népellenes bűntettben, továbbá a demokratikus államrend elleni folytatólagos gyűlöletre bujtás bűntettében és hamis közirat felhasználásával elkövetett bűntettben"*, és ezért 10 évi börtönre, teljes vagyonelkobzásra, a közügyektől 10 évi eltiltásra ítélte.[54] Mécs esetében Nagy Jánosné ügyész a büntetés súlyosbítása, dr. Nagy István László kirendelt védő[55] enyhítése, valamint a minősítés miatt fellebbezett. A Legfelsőbb Bíróság (LB) Dr. Lázár Miklós vezette tanácsa[56] az 1954. április 27-ei zárt fellebbezési tárgyaláson, B. IV. 001074-1954/15. sz. döntésével Mécs László és Horváth János fellebbezését egyaránt elutasította, és az első fokú ítéletet helybenhagyta.[57]

Mécs László, a budapesti Kozma utca 13. szám alatti Országos Börtön (OB, Gyűjtő[fogház]) Kis Fogházának 475-D-412. törzskönyvi számú[58] rabja végül előbb

---

[43] VD 27–28.

[44] VD 32.

[45] Vö. ezt Mécs későbbi kijelentésével: *„Horváth Jordán dominikánus testvéremnél voltak újabb verseim vagy 70 százalékban; utálkoztam hozzáfordulni, mert neki köszönhettem bebörtönzésemet."* (PIMK V. 4725/3./2. Mécs László levele Beresztóczy Miklósnak. Pannonhalma, 1967. október 29.) Horváth atya munkája nélkül ezek a költemények nem marad(hat)tak volna fenn.

[46] FK. Vö. ezt: *„[Mécs] vallomása alapján egy írást vettünk tőle, amiben ő felkérte Horváthot, hogy az írás átadójának adja ki a nála lévő versek kéziratait és a legépelt példányokat."* VD 383.

[47] *„Az említett dosszié a soproni Szent János templom harangtornyában, egy nyitott falnyílásban volt elrejtve. A tanú [Horváth Jordán] innen vette le a hatósági közeg jelenlétében és felkérésére."* VD 389. Házkutatási jegyzőkönyv. 1953. augusztus 24.

[48] Balázsi Béla őrnagy szeptember 1-jén aláírt őrizetbe vételi javaslata szerint 210 db. VD 384. Végül az ÁVH *„ellenforradalmi propagandaanyag rejtegetése és terjesztése miatt"* Horváth atyát is előállította, szeptember 10-én (VD 385.).

[49] Ebből összesen 84 (duplumok nélkül 54) vers és a két kis kötet a BFL-ben található. XXV. 4. f. 0638–1953. 221–410.

[50] VD 36. Horváth János a 207. cellában volt. FK.

[51] VD 375–377.

[52] A tanács elnöke: Dr. Jónás Béla, szakbírója: Dr. Borsányi Gyula, ülnökök: Illés Ferenc, Gyenge Lajos, Karis István. VD 474.

[53] A *Magyar Katolikus Lexikon*ban (MKL; VIII. köt., 854.), a *www.tortenelmitar.hu* és a *magyarkronologia.terrorhaza.hu* honlapon (a 2014. január 21-ei állapot szerint) rossz dátum: október 18.!

[54] VD 471–472. Horváth Jánost, mint másodrendű vádlottat, ugyanez a testület december 19-én szintén bűnösnek mondta ki a demokratikus államrend elleni folytatólagos gyűlöletre izgatás bűntettében. Ezért őt 6 évi börtönre, teljes vagyonelkobzásra, a közügyektől 10 évi eltiltásra ítélte. VD 473–474. Az *MKL* szócikke (V. köt., 51.) se letartóztatása, se büntetése tényét nem közli.

[55] Horváth Jánosé dr. Patriász István volt.

[56] Tagjai ezenkívül még: Dr. Simor Pál előadó, dr. Hraskó Gyula bíró, Marjai József, Fórizs Béla ülnök. VD 477.

[57] VD 475–477.

[58] GPPL Mécs László levele Mécs Imrének. Budapest, 1955. szeptember 18.

szabadult: büntetésének hátralevő részét az Elnöki Tanács (ET) 1956. szeptember 11-ei[59] határozatával kegyelemből elengedték.[60]

Vizsgálati dossziéjában – jegyzőkönyvekben, ügynökjelentésekben, bizonyítékok felsorolásában, fényképeken stb. – 116, 1944 novembere után született költeményét említették. Ezek közül kilenc ismeretlen vers, pontosabban cím. „Mózes" október 22-ei jelentése[61] szerint a költő 60 vers szerzőségét elismerte, háromét nem. A bizonyítási eljárásban és a bírósági ítéletek indoklásában még további 11, *„demokrácia- és Szovjetunió-ellenes"* korábbi művére hivatkoztak.

FEDŐNEVE: „MÓZES"

Kiss Toldi Ferenc fővizsgáló október 15-én javasolta Mécs Lászlóra *„fogdahálózat ráépítését"*. Bár Mécs ekkorra már beismerte, amivel vádolták, vallomását így akarták ellenőrizni, illetve újabb adatokat felderíteni.[62] A konspirációra Kiss „Mózes" fogdaügynök nevét terjesztette felettesei elé.

„Mózes", azaz Elekes (Einsidler) József[63] 1927. március 23-án született Budapesten. Anyja neve Weisz Aranka. A VIII. kerületi Szent Benedek Katholikus Gimnázium Értesítői szerint végig kitűnő tanuló. Teljesítményét iskolája és az egyházközség ösztöndíjjal, tanárai az ifjúsági könyvtár segédkönyvtárosa titulussal jutalmazták. Utóbbi tisztséget VI. osztálytól látta el, s még egyetemistaként is művelte. 1945-ben érettségizett, majd tanulmányait a Pázmány Péter (1950-től Eötvös Loránd) Tudományegyetem magyar–német–latin szakán folytatta.

1951. október 11-én az ÁVH őrizetbe vette.[64] A BMB 1951. december 7-ei tárgyalásán a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezése és vezetése, fegyver- és lőszerrejtegetés, robbanóanyag-tartás, valamint fajtalanság bűntettében találta bűnösnek. 12 évi börtönre, teljes vagyonelkobzásra és a közügyektől 10 évi eltiltásra ítélték,[65] amelyet az 1952. április 7-ei LB-i zárt tárgyalás is helybenhagyott.[66] Elekest – a „6-os" karton[67] tanúsága szerint – 1952. február 22-én, az OB-ben szervezték be (fogda)ügynöknek. A *„beszervezés alapja: presszió"*, a *„foglalkoztatás vonala: papszemélyek között"*. Elsősorban bencésekről – köztük egykori gimnáziumának igazgatójáról[68] – jelentett: *„Miután őrizetbevételem folytán kikapcsolódtam a klerikális befolyás alól, Kovács Géza á. v. százados úr jóindulatú felvilágosításai alapján pedig beláttam a szocializmus ügyének*

---

[59] Létezik ugyanakkor egy azonos hivatkozási számú (0638/1953), az Elnöki Tanács (ET) 1957. december 4-ei, 004-1/11/1957. sz. kegyelmi határozata. Utóbbi irat keletkezésének okát még nem tudjuk. BFL XXV. 4. f. 0638 - 1953. 210.

[60] VD 466. Horváth János az OB Bal Csillag szárnyában raboskodott. Az ET 1952. október 12-ei, 8. sz. határozata alapján kegyelemből ő is előbb szabadult. BFL XXV. 4. f. 0638 - 1953. 183.

[61] VD 219.

[62] VD 211.

[63] A BM III/1-4-A Alosztályának 1977. évi összefoglaló jelentésében (mint a bécsi rezidentúrán foglalkoztatott operatív társadalmi kapcsolat) szintén felbukkan egy „Mózes" fedőnevű ügynök. (ÁBTL 3. 2. 5. O-8-552/13./7. Közli: Köpeczi Bócz 2012: 251.) Adathiány miatt sem megerősíteni, sem kizárni nem lehet, hogy személye azonos Elekes Józseffel.

[64] BFL XXV. 60. e. - 001281. - 1951. (BFL XXV. 60. e.) 11–12.

[65] BFL XXV. 60. e. 22–24.

[66] BFL XXV. 60. e. 26. Az FB 9.B.191/1991/2. sz. igazolása szerint az *„elítélést az 1990. évi XXVI. törvény 1. § /2./ bekezdésében írt rendelkezése folytán semmisnek kell tekinteni."* BFL XXV. 4. f. - 001281. - 1951. (BFL XXV. 4. f.) 2.

[67] Alsó száma: 032954.

[68] Kováts Arisztidről.

igazságát, a klerikális reakció aljasságát. Ez indított operatívjellegű megbízatások vállalására, – ami főleg Kováts Arisztid esetében járt szép sikerrel, – ezzel együtt pedig annak a munkának a megkezdésére, amelynek során részben saját tapasztalataim, de főleg a letartóztatott papoktól kiszedett adatok alapján eddig már kb. 1700 oldalra terjedő jelentést készítettem papi személyek demokráciaellenes tevékenységéről. Ez az anyag a Központban van és persze tartalmazza az említett pannonhalmi bencések működésének részletes ismertetését is."[69]

Mózes–Elekest 1953. október 19-én szállították át a Gyűjtőfogházból a Házifogdába, s november 9-én vissza.[70] Első jelentését 22-én, az utolsót, a tizenkettediket november 3-án körmölte le. Összesen 47 oldalt[71] írt, egy kivétellel, ceruzával. A konspirációt tartótisztjével, Kiss Toldi Ferenccel gondosan előre megtervezték.[72] Mózes–Elekes jól szerkesztett, pontosan fogalmazott jelentéseket adott át akkor, amikor látszólag kihallgatásra vitték. Természetesen kellő kritikával kell ezeket a jelentéseket olvasni, de – ismerve a költő személyiségét – leszögezhető: a fogdaügynök nem esett túlzásokba.[73]

Mécs László kezdetben szívesen vette Mózes–Elekes társaságát.[74] Aztán napról napra erősödött gyanúja, hogy fogolytársa besúgó, ezért egyre kevesebbet társalgott; ehelyett magában vagy suttogva imádkozott. Így győzedelmeskedett az ármányon a hit és a premontrei zsolozsma (október 28.):[75] *„Tegnap amint lementem, [Mécs László] hamarosan mosolyogni kezdett, majd engem is arra intett, hogy imádkozzam az ő módszere szerint, még hozzá egész nap. Röviden ismertette ima-módszerét, amely hihetetlenül komplikált, túlzsúfolt, teljesen önkényesen összeállított, és a legkülönbözőbb zsolozsmák, ima-formulák stb. egész tömegét tartalmazza."*[76] Ezután a tehetetlen Mózes–Elekes így fakadt ki november 2-ai jelentésében: Mécs László *„meg fogja kapni az őt megillető büntetést, és nem sikerül a felelősség alól kibújnia ennek a furfangos klerikális szélhámosnak, aki irományaival oly jelentős kárt okozott a szocializmus ügyének, különösen az ifjúság vonalán, amint ezt a mi diákcsoportunk esetében is tapasztalhattam, hiszen a bencés kerítők oly buzgón terjesztették körünkben is az ő kártékony »nevelőhatású műveit«. [...] Azt kérném, tessék szíves lenni kivonni engem Mécs mellől, hisz a vele való együttlét már amúgyis eredménytelen."*[77]

Elekes büntetését az ET 1957. december 4-én kelt, 004-1/11/1957. sz. határozatával kegyelemből elengedték.[78] De *Mózes*ként nem szabadult. 1957-től tovább jelentett, többek között a (pannonhalmi) bencésekről,[79] tanártársairól (1960-ban a csepeli csillagtelepi általános iskolában, 1961–1983 között az Eötvös József Gimnáziumban).[80] 1981-ben és 1983-ban névtelen, provokatív leveleket küldött több kollégájának.[81] 1983-ban mind a belügyi hatóság,

---

[69] VD 247–248.
[70] VD 215., 263.
[71] VD 216–262.
[72] VD 211–212. Lásd még a tanulmány végén közölt első dokumentumot!
[73] Lásd a második dokumentumot!
[74] *„Mécs még akkor együtt volt Elekes József, bpesti Gyűjtő Fogház-beli beépített »vamzerrel«, akivel sokat beszélt [...] latinul és verseiből is szavalt neki. Ez az Elek József [sic!] főkönyvtáros volt a Gyűjtőben."* Idézet Horváth János *Napló*jából. FK.
[75] VD 238.
[76] Vö. ezt az OB-ben életfogytiglani büntetését töltő Sólymos Szilveszter (1954-től 1955-ig egy cellában volt Mózes–Elekessel) visszaemlékezésével: *„Élő misekönyv volt Elekes Jóska, aki sok szöveget tudott latinul – például öt prefációt kívülről – és összeállítottunk miseszövegeket, hisz közben már egy-egy breviárium is járt feketén."* Hetényi Varga 2000: 81.
[77] VD 259.
[78] Vö.: ugyanaz az ET-határozat száma, mint Mécs Lászlóé. BFL XXV. 4. f. 102.
[79] ÁBTL 3. 1. 2. M-22453, M-22453/1.
[80] ÁBTL 3. 1. 2. M-22453, M-22453/2., 3.1.2. M-40017, M-40017/1. Lásd még Szőnyei 2012: I. 533., II. 45–46.
[81] Ezeket az igazgató bevitte a BM-be.

mind gimnáziuma leleplezte kilétét. Munkahelyéről elbocsátották, az ügynökhálózatból kizárták (oka: *„provokátortípus"*), dossziéját 1983. december 20-án irattározták.

A tanulmány írásakor még nem került elő az ÁBTL archívumából Elekes József ügynöki életútjára, tevékenységére és működésére vonatkozó teljes anyag. „6"-os kartonja és hat „M" dossziéja van (utóbbiak is 1956 utániak), a személyes információkat összegyűjtő „B", illetve a (pannonhalmi) bencésekről szóló, 1952–1953. évi jelentései[82] egyelőre hiányoznak.

DOKUMENTUMOK

1.

[Fekete tussal kifestve: *Tárgy: Mécs Lászlóra való ráépülésem tervezete.*][83]

„Összeismerkedés, igyekszem bosszúsnak látszani a PV-re való visszahozatalom miatt, de az ő nevének említésére felmelegedek. Ezután röviden beszélek önmagamról, elhallgatva apámnak egykori munkásmivoltát és természetesen megváltozott ideológiai felfogásomat is. Ezután kifejtem, hogy gyanúm szerint miért hoztak ide vissza: elhallgatott részletek ügyemből, főleg diáktársaim szerepe és egy világi pappal való kapcsolat, esetleg egyetemi bölcsészkapcsolatok. Később, ha már kihallgatás történt, részletesebb kifejtés, de a pannonhalmi vonal kikapcsolásával. A kihallgatásaim sűrűségének indoka: nem szokás nagyon soká itt-tartani visszahozott elítélteket. Ezzel együtt egyre több közlés ügyemről, kiemelve csoportunk vallásos beállítottságát: óvakodás pannonhalmi személyek intenzív szóbahozatalától. Társaim megnevezése, szerepük, bizonyos dicsekvés, de ugyanakkor annak sejtése, hogy az elhallgatott dolgokra előbb-utóbb fény derül. Ennek kapcsán a pisztoly-ügyben[84] ferdítés: annak helyét nem én vallottam be, hanem Sebestyén András [sic!] volt bencés diák, aki a Magasházy-ügyből[85] kifolyólag volt letartóztatva és erről az ügyről is tudott (e fogás kettős célja: bizalom fokozása magam iránt, egyben csendes figyelmeztetés arra, hogy nem lehet tagadni, mert mások úgyis »befújják«.) Összehasonlítás a PV és a Gyűjtő állapotai közt, utóbbi javára; cél: mielőbb elkerülni innen, akár teljes vallomás árán. Kováts Arisztid és Solymos Szilveszter [sic!] felemlítése, viszonylagos jónak hangoztatása. Az ítéletet a nyomozás alatti magatartás erősen befolyásolja. Tapogatózás a pannonhalmi vezetők tagjai felé Mécs ügyét és általában reakciós tevékenységüket illetően. Az egyes személyek szerepe, mennyit tudnak, kitapintása ellenálló-képességüknek. Az egyezmények megszegésével kapcsolatos manőverek. Esetleg külföldi kapcsolatok. Mécs bujkálása, versei és célzatuk, előállítás és terjesztés. Mécs kapcsolatai: bencések, saját rendtársai, világi papok (Balázs Lajos). Közben figyelemelterelő témák: irodalom, pszichológia és egyebek.

A Központból, Kovács Géza százados úr által tisztelettel kérem a Mécs-üggyel kapcsolatos nyomozáshoz a bencés vezetőség ügyében abból az anyagból, amit a bencés papok demokráciaellenes tevékenységének ismertetése során felküldtem, főleg az alábbi személyekre vonatkozó részt:

---

[82] Vö. ezt Kiss Toldi Ferenc ezzel kapcsolatos intézkedésével: *„Azokat az írásokat, amiket Elekes József írt a pannonhalmi bencések illegális tevékenységéről, az ügynöki nyilvántartóból kikérem és kiértékelem."* Ceruzás megjegyzés ehhez: *„Ezekből nem kaptam másolatot. Küldtünk a IV. osztálynak? G. XI. 3."* VD 97.

[83] VD 216–218. Töltőtollas autográf kézirat. Dátum nélkül.

[84] Elekes kihallgatása során bevallotta (s a helyszíni szemlén megmutatta; BFL XXV. 4. f. 61., 63., 64. fotokópia), hogy az 1951 májusában disszidált Németh Sándor 7,65-ös Frommer pisztolyát 1948-ban vagy 1949-ben hova rejtették el közösen a Pilisben. BFL XXV. 4. f. 20.

[85] A csepeli munkásfiatalok és bencés diákok perében 1952. március 14-én az LB másodfokon Magasházy Ádámot halálra (május 6-án kivégezték), Sebestyén Andort 10 évi börtönbüntetésre ítélte.

Sárközy Pál főapát,
Jámbor Mike főiskolai rektor és szociológia-tanár,
Nagy Vencel rendi főszámvevő,
Jávor Fidél spirituális és novíciusmester,
Kövér Alajos prefektus,
Kolos Berthold dogmatika-tanár, intenció-ügyi szakértő,
Békés Gellért római bencés központi főiskolai tanár, prokurátor,
Kál Adorján perjel,
Diósi Ákos főapáti titkár, irodavezető.

Tisztelettel kérem a Gyűjtőben működő operatív-csoport számára – Máté [Sándor?] hadnagy úr, Rácz János alhadnagy úr – a következők [sic!] kérelmek közlését:

1. A felküldött nyomozási anyag másodpéldányát a gyorsírásos jegyzetekkel együtt és egyéb feljegyzéseket visszaérkezésemig legyen szíves őrizetébe venni az operatív csoport az anyag bizalmas jellege és az esetleges illetéktelen betekintés lehetősége miatt. Mindez jelenleg a B. II. 133. zárkában van.

2. A gépírót, Borbély Lászlót[86] lehetőleg tessék addig a 133. zárkában, mostani helyén tartani, nehogy áthelyezve más osztályra elfecsegjen valamit az anyagból.

3. Kováts Arisztidet és Solymos Szilvesztert [sic!] tessék a B. II. fsz. 25. zárkában továbbra is együtthagyni az én helyem fenntartásával, mivel további munkám szempontjából adat-forrásként feltétlenül szükség van rájuk."

2.

A tegnapi [1953. október 26-ai] jelentés folytatása [Részlet][87]

[Mécs László:] *„Ügyemben sokan lehetnek benn,[88] első hetekben folyton hallottam infók érkezését. Már csak rájuk való tekintettel is szeretnék gyorsan vallani, hogy ne kelljen nekik soká benn lenniük; ők már nyilván készek, csak én vagyok már hátra. Most már világos: mindenáron meg akarják semmisíteni Mécs Lászlót az ÁVÓ-sok [sic!], mert a puszta neve már veszedelmes fogalom. Én már nem bánom, mi lesz, hamarosan úgyis belebolondulok ebbe a szörnyűségbe. Állandó idegizgalomba vagyok, nincs egy nyugodt percem, nem tudom kialudni magam, ez a lámpa megőrjít, a priccs kemény, a koszt kevés. Figyelj ide! A legnagyobb tanulság [...] az, hogy mindenki vall, mert vannak módszerek, amiknek nem lehet ellenállni. Ezért kikötöm nyomatékosan: ügyünkről semmit se beszéljünk, mert vagy kihallgatják készülékkel, vagy pedig valamelyikünket megszorítják, a másik felől kérdezik és a kényszer hatása alatt mindent elköp. Kérlek, nekem ne mondj el semmit az ügyedről, nem akarok semmiről tudni, mert én egy gyengeakaratú ember vagyok, kényszer hatására kikottyantom. Én se mondok neked semmit, nagyon kérlek, ne is kérdezz, mert belőled is kiszedhetik a dolgokat, amit így tőlem hallanál. E mellett pedig rettenetes gyanúm támadt: téged az én ügyemben hoztak be ide. Diák vagy, vallásos vagy, ügyed szervezkedésjellegű,*

---

[86] Borbély László (1922–1985) újságíró, később Kőbányai Péter álnéven a Szabad Európa Rádió munkatársa. Önéletrajzi művében (magyarul: *„Halálraítélt". „Gyakran ellenőrizendő".* Anonymus, Roma, 1958) említi Elekes Józsefet. Borbély 1965: 68–73., 99–101.

[87] VD 229–234. 1953. október 27. Ceruzás autográf kézirat.

[88] Vizsgálati dossziéja vele kapcsolatban 14 személy vallomását tartalmazza. Ő maga hetedik, szeptember 15-ei kihallgatásán 73 ismerős, jóbarát egyházi és világi személy nevét adta meg, foglalkozásukkal, lakóhelyükkel együtt. VD 73–75.

nyilván hozzám akarják ezt kapcsolni. Jöveteled előtt kevéssel kérdezett a hadnagy, ismertem-e Elekest? Ez csak te lehettél, mivel diákcsoportokról volt szó. [...] Különös, hogy itt majdnem mindenki egyedül van [...] és éppen mi vagyunk kettesben. [...] Én pedig nem is kértem társat, jól megvagyok egyedül is, egész nap imádkozom és elmélkedem. Megmondom őszintén – ne vedd sértésnek –, 1-2 napig örültem megérkezésednek, főleg azért, mert megtudtam tőled, milyen kedvezőek a Gyűjtő-beli állapotok ehhez képest, ez kétségtelen arra indított, hogy vallomástételem meggyorsításával a magam részéről előmozdítsam a mielőbbi elszállításomat; de most már jobb szeretnék egyedül lenni, főleg a miatt, mivel a veled való együttlét nem lesz előnyös a már említett okok miatt, másrészt én különleges lelkület vagyok, pap, költő és tanár egy személyben, és ennél fogva nem tudok átlagos emberekkel lelki harmóniát találni.[89] *Nem akarlak megbántani, teljesen bízom benned, de együvékerülésünk oka gyanús, és te akaratod ellenére árthatsz nekem, ha egy hipnotizált, injekciózott állapotban tett vallomással elmondod, miről beszéltünk. Már az is gyanús lesz, hogy eddig így összemelegedtünk, hisz korkülönbségünk tetemes, és te normális fiú vagy, én pedig egy exaltált, beteg lelkű, túlfinomodott érzékű költő. [...] Majd, ha már túl leszünk az ítéleten és sikerült megúsznom az ügyet ép bőrrel, akkor más leszek, de addig képtelen vagyok bármilyen emberi kapcsolat felvételére, csak égi lényekkel beszélgetek. Nem is volna helyes és okszerű dolog másként cselekednem. [...] Én magamtól mindent elmondok neki [a kihallgató tisztnek], csak az bánt, hogy másoknak okoztam bajt. [...] Csak az hoz ki a sodromból, ha igaztalan váddal illetnek. Ha az ÁVÓ [sic!] valóban az igazságot akarja kideríteni, akkor ne iparkodjanak mindenáron belekeverni olyan ügyekbe, amihez tényleg semmi közöm. Papi becsületemre esküszöm neked, hogy nem vettem részt szervezkedésben, akármennyire is akarnak ilyesmibe belekeverni, és kémkedésben sem volt részem."*

IRODALOM

BÁNKUTI Gábor–GYARMATI György (szerk.), 2010. *Csapdában. Tanulmányok a katolikus egyház történetéből, 1945–1989.* Budapest: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó.

BÁRCZI Zsófia, 2004. A Mécs László-jelenség. *Kalligram* 13. 12. 91–98.

BÁRCZI Zsófia, 2005. *Mécs László lírai beszédmódja.* PhD-dolgozat. 1–4., 115–127., 137–153, Függelékben: 6–155. Budapest.

BORBÉLY, László von, 1965. *Aus dem Tagebuch eines. Todeskandidaten.* 68–73., 99–101. München: Dr. Johann Herp.

FILEP Tibor, 2006. A Polgár-dosszié. *Hitel* 19. 10. 140–163.

HETÉNYI VARGA Károly, 1996. *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában. III.* 248–249. Abaliget: Lámpás Kiadó.

HETÉNYI VARGA Károly, 2000. *Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában. I.* 81. Budapest: Országos Lelkipásztori Intézet – Márton Áron Kiadó.

KAHLER Frigyes, 2007. *ÁVH Történelmi olvasókönyv. 4. Adalékok az egyházüldözés történetéhez. 1945–1956.* 196. Budapest: Kairosz Kiadó.

---

[89] Vö. ezt Mécs László *Önvallomásom* című, dátum nélküli írásának részletével: *„Az Akarat úgy intézkedett, hogy kaszárnya lett a rozsnyói gimnáziumunkból, a kassaiból cseh reálgimnázium s a nagyváradi becsukassék s hogy én plébános legyek Nagykaposon, ami legtávolabbi álmaimban sem szerepelt. Akaratom és vergődéseim ellenére, így hozott az akarat a primitív élethez, a barázdához, a paraszthoz, a szegényekhez, a hétköznapiakhoz, a szürkékhez, akik között úgy éreztem magam, mint egy inkognito királyfi a harmadosztályú váróteremben."* PIMK V. 4142/509.

KÖPECZI BÓCZ Edit, 2012. *A titkosszolgálatok hálójában. Mindszenty József a lélekmentő bíboros, hercegprímás.* 251. Budapest: Könyvpont Kiadó – L'Harmattan Kiadó.
SZŐNYEI Tamás, 2012. *Titkos írás. Állambiztonsági szolgálat és irodalmi élet. 1956–1990.* I. 533., II. 45–46. [Budapest:] Noran Könyvesház.